

Глава девета

Поклонението в Откровението на Йоан

Това, което се случва около тези хора, в социалния и политически живот на градовете им, е част от сблъсък с космически пропорции, есхатологичната война между доброто и злото, спорът между Бог и дявола за върховната власт, в който от тях се иска да изберат страна, останат непоколебими и, верни на свидетелството за истината, да изиграят своята роля в съпротивата срещу езическата държава и езическото общество.¹

Без съмнение, Откровението на Йоан има решаващо значение за изучаването на темата за поклонението в Новия завет. Виденията в небесните селения неизменно изобразяват как се принасят обожание и възхвала на Бога и Агнеца, а в целия документ преобладава езикът на поклонението. Най-знаменателно е, че, терминът за поклонение *проскинеин* се употребява двадесет и четири пъти, и то по начин, който подчертава централното място на тази тема в посланието на автора. В повечето пасажи с тази дума се пресъздава някаква форма на почит, оказана пред живия и истински Бог от небесните същества или от изкупените на земята (Откровение 4:10; 5:14; 7:11; 11:1, 16; 14:7; 15:4; 19:4, 10; 22:9). Тази почит е засвидетелствувана чрез жестове, или със словесни акламации и възхвала.

Въпреки този интерес към поклонението на небесното войнство, обаче, Апокалипсисът на Йоан насочва вниманието и към обстановката на земята. Изобразени са различни форми на идолопоклонство (9:20; 13:4, 8, 12), заедно с предсказанията за страшната присъда, надвиснала над онези, които се покланят на лъжливи богове и отказват да признаят живия и истински Бог. За най-голяма изненада, в отзива, който останалите на земята християни отправят към Бог и Агнето, не фигурира пряка употреба на терминология на поклонението.

Поради тази причина, от сведенията, които тази книга дава за ролята на християните, отдадени на ежедневно ученичество може да се изгради богословие на поклонението. Йоан полага усилия да разкрие, че християнското посвещение има своите политически, социални и икономически последици. Приемливото поклонение съдържа елемент на вярно служене на Бога, дори при сблъсък на лоялността. Нищо конкретно не се казва за функцията и смисъла на християнските събрания, но и тук от редица перспективи на ап. Йоан могат да се извлекат редица богословски заключения.

Съблазнителната сила на фалшивата религия

Откровението на Йоан се определя като “апокалиптично писание в повествователна форма с пророческа, есхатологична цел и пасторски нюанс, представено във формата на писмо”.² То се сблъсква с много специфична социална и историческа ситуация в първи век след Христос, като дава насърчение и поставя предизвикателство пред християнските групи в Мала Азия. Съществуният проблем, подчертан най-напред в писмата до седемте църкви, е конфликтът с доминиращите културни и религиозни идеали на Гръко-Римския свят. Йоан предупреждава за опасността от компромис със езическото общество, или асимилация от негова страна. Лъжеучението, излязло от самите църкви, изглежда е признак, че в част от градовете, към които се обръща апостолът, такъв компромис вече е направен.³

От 9:20-21 става ясно, че голяма част от човечеството се покланя на “демони и идоли от злато и сребро и камък и дърво, които не могат нито да виждат, нито да чуват, нито да ходят”. Езическите култове са свързани с убийства, магьосничество, неморалност и кражби – израз на бунта на човечеството срещу управлението на Бога Творец. Дотолкова могъщи са силите на естествената религия, че хората не искат да изоставят своите ценности и обичаи дори в лицето на страховитите Божии присъди. В останалата част на Откровението, обаче, в центъра на вниманието е поклонението на “звяра” и страшната присъда, която връхлита доброволно преминалите под неговата власт (13:4, 8, 12, 15; 14:9, 11; 16:2; 19:20; 20:4). Повечето коментатори са единодушни, че тук става дума най-вече за агресивната програма на поклонението пред императора, насила наложено на населението от Римската империя в края на първия век.

Предизвикателствата на поклонението пред императора

Като започнем с Юлий Цезар, Римските императори са свикнали да получават божествени почести под формата на жертвоприношения, кадене на тамян, процесии, назначени жреци, химни и приветствени възгласи. Те единодушно са смятани за личности, отделени от обикновените смъртни и намиращи се в специално взаимоотношение с боговете на различните завладени от тях общности. В Гръко-Римския свят се смята, че боговете движат всички важни функции и сфери на живота, и че обектът на религиозна активност следва да гарантира тяхното благоволение като вярно провежда предписания ритуал. Тъй като владетелят на Римската империя се счита за избран от боговете, и в качеството си на изразител на тяхната власт за благото

на всички, “невъзможно е да се мисли за боговете без да се спомене императорът, също както и да си спомниш за императора без да си спомниш за боговете”.⁴

Не съществуват данни, че редностатистическият римски гражданин смята императора за притежател на свръхестествени сили, или пък че може да чува и отговаря на молитви. В качеството си на бог, императорът бива свързван с традиционните богове в техните храмове, но никога не ги измества. Императорският култ е символ на единството на империята: лоялността на гражданите се подхранва от церемонии, заимствани от религията и адресирани към императора.⁵ По този начин в едно се свързват религиозните, политически, социални и икономически реалности. Участието в императорския култ помага на хората да утвърдят ценностите на своето общество и да “изразят личния си интерес от запазването на света, в който живеят”.⁶

Най-силен център на императорския култ от времето на Август, е Мала Азия, където са разположени седемте църкви. В действителност, всеки от градовете, към които се обръща Йоан, има храмове на императора.⁷ По времето на Домициан (81-96 г. Сл. Хр.) поклонението пред императора се превръща в “единствената универсално задължителна религия в Азия”.⁸ Именно Император Домициан настоява за определението *dominus et deus* (“Господ и Бог”), и по негово време непочитането на императора като бог става политическо прегрешение и наказуемо.

Според гледната точка на Йоан, да участвуваш в имперския култ означава да се покланяш на “звяра, който излиза от морето” (13:1). Нещо повече, да се поклониш на този звяр, означава да бъдеш предан на “змея”, “тази древна змия, наречена дявол, или Сатана, който заблуждава целия свят” (12:9). Това се дължи на факта, че звярът приема властта си от Сатана (13:4). В действителност, змеят и звярът са “диаболичен дует, който играе ролята на фалшиво съответствие на Бог и на Агнето”.⁹ Йоан вижда “от земята” да излиза и един втори звяр, който от името на първия звяр упражнява цялата му власт, и чиято задача е да накара земята и обитателите ѝ да се покланят на първия звяр (13:11-12). Това, че използва големи знамения, за да измами хората, предполага че този звяр олицетворява ролята, която лъжливата религия играе в постигането на капитулацията на човечеството пред поклонението на светската власт”.¹⁰ Онези, които не се покланят на образа на първия звяр, трябва да бъдат убити (13:15). Само онези, които се покланят на първия звяр получават знака на дясната си ръка или на челото, който им позволява да купуват и продават в търговската система на империята. Очевидно, отказалите да участват в култа на императора ги очаква икономически недостиг или смърт.¹¹

Две категории поклонници

Главна тема в книгата е различието между истинското поклонение и идолопоклонството. Йоан разделя човечеството на две категории: поклонниците на змея и звяра, и поклонниците на Бог и агнето. Контрастът между тези две групи поклонници достига връхната си точка в двете видения от края на книгата. Видението за падането на Вавилон (17:1 – 19:10) представлява присъдата, сполетяла разбунтуваното срещу Бога човешко общество – “проститутката”, която чрез покварените си дела примамва хората да се отдалечат от поклонението на твореца. Видението на Йерусалим (21:9 – 22:9) след това обрисова бъдещето на верните под формата на град, където обитава самият Бог (21:22) и където неговите слуги му се покланят непрестанно (22:3). Посланието на тези две климактични видения се изтъква от паралелните им заключения (19:9-10; 22:8-9), които дават възможност на Бог да завърши и двете със заповедта “Покланяйте се на Бога!” “Отказът на ангела да приеме поклонение налага поантата: Не се покланяйте на звяра, не се покланяйте дори и на Божиите слуги и ангели; покланяйте се на Бога!”¹²

Апокалипсисът на Йоан учи, че “конфликтът между Бог и сатана приема историческа форма в конфликта на човешката преданост, проявена в поклонението”.¹³ Сатана действа чрез обикновените обществени структури, както и чрез измамите на лъжливата религия, за да плени предаността на хората и да ги накара да се отвърнат от служба на Бога. Йоан насочва първоначалните си читатели да осъзнаят религиозното измерение, което има тяхното участие в Гръко-Римския свят. Ако някои новозаветни автори подчертават важността от почитането и покорството на управляващите власти (*напр.* Римляни 13:1-7; I Петрово 2:13-17), Йоан вижда необходимост да предупреди християните да предават “Божии неща” на Бога” (*срв.* Марк 12:17). Да участват в императорския култ би означавало да одобряват чужди на благовестието вярвания, и да поставят себе си под контрола на сатана. Тяхното взаимоотношение с Бога изисква съзнателна позиция срещу всеки натиск да се конформират. В лицето на такива противопоставени светогледи, те не могат просто да се “покланят” на Бог в частен контекст, но трябва да помислят и какви социални последствия има християнското им посвещение!

Въпреки, че ситуацията, която Апокалипсисът разглежда, е доста специфична, в опита на Божиите хора от тогава насам има редица паралели. Както и при Старозаветните пророчества, възможно е да се видят различни нива на изпълнение на Йоановите предсказания. Когато държавата се противопоставя на християнството със

собствена идеология и власт, “змеят” действа по най-очевиден начин на политическата арена. Християните от всяка епоха и култура трябва да разпознават как се проявява в собствения им, конкретен контекст конфликтът между Бог и Сатана. Приемливото поклонение налага признаването и приемането на Божието изискване за изключителна преданост и лоялност, и отхвърлянето на всяка алтернатива. На пазара, в политиката, в областта на образованието или изкуствата, християнинът постоянно е предизвикан да направи решителен избор за Бога, какъвто направи и самият Исус, подложен на такова драстично изпитание в пустинята (срв. Матей 4:8-10).

Призивът за поклонение на истинския Бог

Страшното пророчество за преследването на Християните, които отказват да се поклонят на звяра и да носят неговия знак (13:1-8), е последвано от видение на “Агнето, което стои на Сионската планина, а с него 144 000, които носят неговото име и името на неговия Отец, написани на челата си” (14:1-5). Моменти от окончателната благословеност на Божиите хора, са пръснати из цялата книга сред виденията на наложената присъда, за да насърчат читателите към търпелива издръжливост и вярност в настоящето. “Изкупените от земята” (14:3) участвуват в небесното поклонение, пеейки нова песен пред престола и пред четирите живи същества и старейшините, и “следват Агнето, където и да отиде” (14:4). Значението е ясно: само въздържалите се от земното поклонение пред звяра ще получат по Божията благодат дял в небесното поклонение. След това Йоан продължава и предава посланието на трите ангела, всеки от който е свързан с конфликт на поклонението, изтъкнат в Откровение 13.

Вечното благовестие

Първият ангел приканва хората от всеки народ и племе и език да “се боят от Бога (*профетбетхете тон тхеон*) и да му отдадат слава, защото часът на присъдата е настъпил”, и “да се поклонят (*проскинисате*) на онзи, който направи небето, земята, морето и водните извори” (14:6-7). Това “вечно благовестие” призовава цялото творение да признае Бога като творец, Господ на историята и съдия на всички. То напомня видението от Откровение 4 и твърдението на небесното войнство, че само той е достоен да приеме “слава, почест и власт” (4:11) от всичко сътворено от него. Независимо от посланието на Божията изкупителна благодат в Христос, което тази книга подчертава така силно, учението за сътворението е представено като първостепенна причина да се отдаде почит на Бога, или да му се отдава поклонение. Твърдението, че всяко човешко същество дължи отчет пред Бога, е свързано с учението

(срв. Римляни 1:18-25; Деяния 14:15-17; 17:22-31). В тон с други новозаветни пасажии, Откровение 14:6-7 подсказва, че благовестителството може да се разглежда като призив да се покланяме на Бога по подобаващ начин.

Вторият ангел подсилва прокламацията, че “часът на присъдата настъпи” като обявява “падането на “Великия Вавилон” (14:8). Третият ангел прогласява новината, с която се отменя разпоредбата да бъдат преследвани и убити въздържалите се от поклонение на звяра или на неговия образ, или не получили неговия знак (13:15, 17). Вече е разкрито, че онези, които се оказват поклонение на звяра и не носят знака му, ще пострадат от много по-лоша съдба в ръцете на Бога (14:9-11). Когато върху тях се излее ужасният гняв на Бог, “няма да има покой ден и нощ за поклонниците на звяра и неговия образ, нито за някой, който получи знака на името му” (14:11). След това е изобразен Божият гняв срещу поклонниците на звяра (16:2), и е документирано наложеното наказание на звяра и лъжепророка, убедил хората да се покланят на звяра (19:20).

Отразеното в Откровение 13 поклонение пред звяра, по същността си представляващо поклонение пред сатана, в буквален план налага почести пред изображение, но на по-дълбоко ниво, засвидетелствуване на държавата такъв вид преданост, каквато подобава на Бога. Това предполага живот, ориентиран към императорския култ, както и участие в него. В такъв случай, от какъв характер е християнското поклонение в земните региони, според ясновидеца Йоан?

Свещеническата служба принасяна от Божиите хора

Ангелският призив да се покланяме само на Бога (14:6-7; 19:10; 22:8-9), привиква надлъж и шир към покорство и недвусмислена преданост на твореца. Освен този случай, обаче, *проскинеин* не се използва с конкретно приложение към това, с което се занимават християните тук и сега, пък макар и да се използва изобилно във виденията на небето. От друга страна, в програмното изказване, обобщило голяма част от учението на останалите глави на Откровение, откриваме това приписване:

“На него, който ни обича и ни е освободил от греховете ни чрез кръвта си, и е направил от нас царство и свещеници, (за да служим на) неговия Бог и Отец – на него да бъде слава и власт за вечни и вечни времена! Амин” (Откровение 1:5б-6).

В двата английски превода на Библията NEB и NIV думите “да служим на” са добавени в текста, за да засилят идеята, че свещеническата служба на Божиите хора е крайната цел на Христовото изкупително дело.¹⁴ Обещаното на Израел на планината

Синай (“Ще бъдете за мен царство от свещеници, свят народ”, Изход 19:6), се осъществява именно за огромното множество вярващи в небесното или есхатологично събрание на Божиите хора (“от всяка нация, племе, народ и език”, Откровение 7:9-15). По силата на своята жертва, Христос е за Бога народ измежду нациите, и ги е направил “царство и свещеници, (които служат) на нашия Бог” (5:10; 20:6).¹⁵ Както и в Стария Завет, изкуплението е с цел поклонение или служба на Бога.

I Петрово е единственият друг новозаветен документ, в който изрично се посочва свещеническата роля на Христовия народ. Онези, които са дошли при Исус, биват вградени в “духовна къща”, за да станат “свято свещеничество” (I Петрово 2:5).¹⁶ Те функционират колективно като свещеници чрез “принасянето на духовни жертви, приемливи за Бога чрез Исус Христос”. По-широкият контекст на това писмо би навел на мисълта, че такива “духовни жертви” са добрите дела, изпълнени от християните в ежедневието, от благодарно покорство на Бога за всичките му милости в Христос (срв. Римляни 12:1).

По-нататък Петър обяснява по-прецизно как зададената в стария завет роля и функция на Израел трябва да се осъществят от еврейските и нееврейските вярващи в Христос. “Вие сте избран народ”, пише той, “царско свещеничество, свята нация, народ, който принадлежи на Бога, за да разгласявате възхвалите на онзи, който ви призова от мрака в своята чудесна светлина” (I Петрово 2:9). Свещеничеството, за което става дума, не е служение в самата църква, извършвано от определени избрани индивиди за благо на останалите, според образа на левитийското свещеничество вътре в Израел. Също както Израел беше избран от Бога измежду народите, за да свидетелства за неговия характер и воля (срв. Изход 19:6), така и хората при Новия Завет трябва да служат на народите като поддържат своята отличителност като “свят народ” (срв. I Петрово 1:15 – 16), отразявайки характера на Бога във всички взаимоотношения помежду си (срв. 2:11-12).

Друго измерение на “свещеническото” призвание на Христовия народ в I Петрово 2:9 е напътствието да “изричат възхвали” (*тас аретас ексангеилете*) на Бога. Тази преработка на Исая 43:21 използва езика на Псалмите (*напр.* Псалми 9:14 (Септуагинта 9:15); 71:15 (70:15); 107:22 (106:22)), което навежда на мисълта, че става дума за свидетелството на похвалните Божиите дела в събранието на неговите хора. По-широкият контекст, обаче, подсказва също, че вярващите изпълняват тази свещеническа роля като разказват на невярващите съдържанието на благовестието,

при наличието на възможност за това (*срв.* I Петрово 3:15).¹⁷ Накратко, християните чрез слово и дело трябва да изразят характера и целите на Бога пред света.

Идеята за свещеническа служба в Апокалипсиса е особено свързана с тази за предстоящото Христово управление на земята (5:10; 20:6), където е отстранено всяко изкушение към компромис и грях.¹⁸ Видения на небесните селения внушават, че, както и в I Петрово, службата на Бога съдържа прослава на Бога в слово и дело, следване на Агнето, “където и да отиде” (Откровение 14:4). Божиите хора му служат или му отдават почит, сега предусещайки и очаквайки съвършенството на “новото небе и новата земя” (21:1).

За християните съществува ясна алтернатива пред поклонението на звяра, макар и тя да не е наречена поклонение сама по себе си. След като обрисова Божия съд над всички идолопоклонници, Йоан отправя призив към “търпелива издържливост от страна на светиите, покорни на Божиите заповеди и останали верни на Исус” (14:12; *срв.* 13:10). В своя контекст, такива стихове служат да определят християнското поклонение като *вяра в Божиите обещания, проявена в покорството на ежедневния живот*. Целта на автора е не просто да предупреди християните за гонението, на което трябва да устоят, или за опасността да се поддадат на исканията на Сатана и да станат отстъпници. С позитивния тон, в който пише, Йоан окуражава читателите си да постоянствуват в покорството си на твореца, да продължават в упование на Исус и спасителното му дело, и да отстояват свидетелството за бъдещето, изпратено им от възкресеният Христос (*срв.* 22:16-20).

В есхатологичната свещена война на Бог срещу всяко зло, включително и силата на Рим, решителната битка е вече спечелена – чрез преданото свидетелство и саможертвената смърт на Исус. Християните са призвани да участвуват в тази война и неговата победа – но със същите средства, които и той използва: като свидетелствуват за Исус дори ако се наложи да бъдат убити като мъченици.¹⁹

В контекста на изкушение и изпитание, човек може да прослави или служи на Бога, заемайки твърда позиция против езичеството във всичките му форми, и като свидетелствува вярно за истината на благовестието. Поклонението на християните на земята е абсолютната противоположност на поклонението пред звяра и съдържа засвидетелствуването на подобаваща преданост пред Бог и Агнето във всяко обстоятелство на живота. В 22:6-15, поклонението на Бог върви ръка за ръка със

съблюдаването на думите в пророческата книга на Йоан, и с богоугодния начин на живот в очакване историята да достигне до своя край.

Поклонението в небесните селения

Вече беше отбелязано, че виденията на небесното поклонение са пресъздадени, за да вдъхнат кураж на християните да останат верни на Исус и да не пропуснат радостта да служат на Бога и Агнето в новия Йерусалим. В тези видения, небесният двор безотказно засвидетелствува почит на Бога посредством някакъв дословен акт на преклонение или формално уважение в негово присъствие. Това подсказва честото съчетаване на *проскинеин* с глагола *пиптеин*, “падам” (4:10; 5:14; 7:11; 11:16; 19:4), или използването на израза “да се поклонят пред теб” (*проскинесусин енопион су*, 15:4) по отношение на Бога. Въпреки това, поклонението, което се има предвид не е само действие на физическо подчинение, а признание на Божия характер и цели, както са разкрити в праведните му дела.

Възхвала на Бог твореца

В стратегически моменти на Апокалипсиса, небесното войнство пада по очи и отдава поклонение пред Бога и Агнето, като им приписва определени характеристики и могъщи дела. Тук е от значение да се отбележи как глаголите, изразяващи изказване или пеене, често се съчетават с *проскинеин*. Така например, четирите живи същества “без да спират нито ден, нито нощ”, отдават на Бога святост в качеството му на творец (4:8-10). Когато това става, двадесет и четирите старейшини падат пред престола на Бога и му се покланят, казвайки:

Ти си достоен, наш Господ и Бог,
да получиш слава, почест и власт,
защото си създал всички живи същества;
от твоята воля бяха създадени
и водят своето съществуване.

(Откровение 4:11; *срв.* 7:11-12).²⁰

Това приписване е с фундаментално значение за учението на книгата, тъй като констатира абсолютното всевластие на Бога над творението му, както и факта, че всичко живо съществува, за да отразява неговата слава, почест и сила. Отдадената на Бога почит в небесните селения, се противопоставя по драматичен начин на ситуацията на земята, където малцина отстояват думите му и му служат предано. Връзката между

възхвалява и почит в Откровението напомня модела, наблюдаван в някои старозаветни култови контексти (*напр.* I Летописи 29:20-21; II Летописи 7:3-4; 29:28-30; Неемия 8:6).

Идеята, че небето е мястото, където Бог обитава е добре позната от Стария Завет (*напр.* III Царе 8:30; Псалми 103:19; Исая 66:1). Понякога жилището му е изобразено като небесен храм (*напр.* Исая 6:1-8; Авакум 2:20), понякога като тронна или съдебна зала в небесата (*напр.* III Царе 22:19-22; Даниел 7:9-10; Захария 3:1-7), а понякога и като двете (*напр.* Псалм 11:4). В междузаветния период се наблюдава нарастващ интерес към храма в небесата, както и частичното му отъждествяване с пророческото учение за основаването на новия храм в края на времето. Еврейските автори говорят дори за небесния храм, който слиза на земята, за да замени храма в Йерусалим (*срв.* Откровение 21:2-4).²¹ Описанието, направено от Йоан на небесното селение, и връзката му с живота на земята, разкрива множество очевидни връзки между Библейското и пост-библейско учение. За сметка на това, изложението на церемониала в небесната тронна зала, разкрива също така и една поразителна прилика с церемониала в Римския имперски двор от първи век.²²

Химни и приветствени възгласи се поднасят на римските императори и губернатори от хората в различни социални положения и региони, с което те изразяват съгласие с тяхното управление, възхвалява за постиженията им, както и надежда за продължаването на управлението им. Химните и възгласите в обстановката на тронната зала в небесата, насочват към по-великата и по-могъща царственост на Бога. Те изразяват признание за великолепните блага на неговото управление и звучат с очакване на крайното му изпълнение в поражението на всички негови врагове. “В резултат, суверенитетът на Бог и Агнето се издига толкова високо над всички попълзновения и претенции на земните управници, че сравнени с тях последните изглеждат като обикновени бледи, дори диaboлични имитации на трансцедентното величие на Царя на Царете и Господ на господарите.”²³ Посланието за хората на земята е, че едно публично признание на Божията царственост, или свидетелство за Христос като Господ, има дългосрочно политическо или социално значение (*срв.* Деяния 17:6-9).

Възхвалява на Христос Изкупителя

В Пета глава на Откровението на Йоан, същото небесно войнство пее на Бог и на Агнето “нова песен”. Падайки по очи, те разгласяват, че единствен той е достоен да отвори свитъка и седемте му печата, задействайки по този начин финалните събития в човешката история. Неговото достойнство е свързано с изкупителното му дело,

предадено накратко под формата на кредо, и отправено директно към възкресения и възнесен Господ:

Ти си достоен да вземеш свитъка
и да отвориш печатите му,
защото беше заклан
и с кръвта си изкупи хора за Господа
от всяко племе, и език, и народ, и нация.
Ти направи от тях царство
и свещеници, които служат на нашия Бог,
и те ще царуват на земята” (Откровение 5:9-10)

Следва допълнително приписаната възхвала на възкресения Христос, която до известна степен представлява отглас на използвания в 4:11 език – “Достойно е агнето, което бе заклано, да приеме власт и богатство и мъдрост и сила и почит и възхвала” (5:12). Наистина, от паралелите между 4:9-11 и 5:8-12 става ясно, че Христос е обожаван абсолютно наравно с Бога Творец!²⁴ В тази книга Исус Христос не е алтернативен обект на поклонение, а споделя полагащата се на Бог слава. Той е едно с Бога, докато ангелите се смятат за съслужители заедно с всички отстояващи свидетелството на Исус (19:10; 22:8-9). Забраната за поклонение на ангели не забранява поклонението на Исус.²⁵

Петата глава на Откровението завършва с отговора, даден от всичко сътворено, което се обединява за възхвала на Бога и на Агнето като единен акт на поклонение и почит: “На този, който седи на трона, и на Агнето, да бъде възхвала и почит и слава и сила, завинаги и завинаги!” (5:13; *срв.* 7:9-10). Спомняйки си, че пред живеещите на земята Йоан поставя фундаменталното предизвикателство да отдадат на Бога поклонение като създател и съдник (14:6-7), от поредицата видения в Откровение 4 – 5 би станало ясно, че само изкупените от кръвта на агнето могат да участвуват в поклонението, което подобава Бог да получава от своето творение.

Възхвала за изпълнението на Божиите цели

Когато с отварянето на печатите Агнето поставя началото на поредица от присъди над земята (6:1-17), изкупените измежду народите са изобразени как стоят пред Бога и Агнето и викат с висок глас: “Спасението принадлежи на нашия Бог, седнал на престола си, и на Агнето” (7:9-10), докато ангелите, старейшините и четирите живи същества падат по очи и се правят поклонение на Бога с още един химн на възхвала (7:11-12).

Този пасаж внушава, че не бива да се набляга твърде много на различието в позата (сякаш небесното войнство, хвърляйки се по очи, би оказало на Бог по-голяма почит, отколкото ако остане на крака!). В края на главата изкупените се идентифицират като хора, “излезли от великото изпитание; те са умили дрехите си и са ги избелили в кръвта на Агнето” (7:14). Победата, извоювана от Христос чрез смъртта и възкресението му, е станала и тяхна победа, и сега те стоят пред трона на Бог и му служат (*латревусин*) денем и нощем в неговия храм” (7:15).²⁶

С прозвучаването на седмата тръба, силни гласове в небето провъзгласяват, че “царството на света е станало царство на Нашия Господ и неговия Христос, и той ще царува завинаги и завинаги” (11:15). Това кара двадесет и четирите старейшини, които седят на престолите си пред Бога, да паднат по лице и с изблик на благодарност да засвидетелствуват почит на Бога:

Благодарим ти, Господи Боже Всемогъщи,
Този, който е и който беше,
понеже си взел великата си власт
и си започнал да царуваш.
Народите се разгневиха
и твоят гняв дойде.
Дойде време да съдиш мъртвите
и да възнаградиш слугите си пророците
и светиите си и онези, които
благоговеят пред името ти,
и малки, и големи –
и да унищожиш онези, които унищожават земята.
(Откровение 11:17-18).

Небесният двор е изпълнен с благодарност, защото Бог е упражнил могъщото си управление над бунтовните мъже и жени, започвайки последния съд. Сходни чувства се съдържат в отговора при изливането на Божия гняв в 16:5-7.

Възхвала за изпълнението на старозаветните надежди и обещания

Има много начини, по които с възхвалата си, небесното войнство в Апокалипсиса оповестява изпълнението на старозаветните надежди и обещания. Например, осъществяването на очакваното обединение на народите във възхвала на Бога на

Израел е изобразено във виденията на небесния Йерусалим (*напр.* 7:1-17; 22:1-5) и е провъзгласено в песента на изкупените:

Велики и изумителни са делата ти,
Господи Боже Всемогъщи.
Справедливи и правдиви са твоите пътища,
Царю на вековете.
Кой няма да се бои от теб, о Господи,
и да въздаде слава на името ти?
Защото само ти си свят.
Всички народи ще дойдат
и ще се поклонят пред теб,
защото праведните ти дела се разкриха.

(Откровение 15:3-4)

Още веднъж, разрушаването на “Вавилон Великия”, изобразено в Откровение 17 – 18, представлява присъдата над всички сили, противопоставили се на Бога през своята история (*срв.* Исая 13 – 24). От голямото множество на небето се надига изблик на възхвала, с който то прославя Бог за “правдивите” си и „справедливи” присъди, и изразява радост, че е настъпило окончателното спасение (19:1-3). Двадесет и четирите старейшини и четирите живи същества откликват на тази възхвала с викове “Амин, Алилуя!” (19:4). Тогава един глас от престола призовава божиите слуги да го възхвалят и множеството дава с викове своя отговор:

Алелуя!
Защото царува нашият Господ Бог Всемогъщ.
Да се радваме и да се веселим,
и да му отдадем слава!
Защото дойде сватбата на Агнето,
и булката му се приготви.
Даде ѝ се да носи тънък лен,
чист и светъл.

(Откровение 19:6-8)

Надеждата на Израел за целокупен пир в присъствието на Бога (*напр.* Исая 25:6-8) се изпълнява в Новия Йерусалим за онези, които са се оженили за Агнето. Не друг, а той очиства и облича своята “невеста”, правейки я годна да сподели славното събитие.

Този образ на месианския банкет е още един начин да се опише радостта на новото творение, описана с подробности в 21 – 22.

Ясно е тогава, че радостта в Бога, отдаването на слава нему и възхваляването му са все различни аспекти на почитта или поклонението, които му се полагат. Обожанието и възхвалата се срещат в Книгата на Откровение с разгръщането на събитията от края на времето, или както се изразява тяхното предусещане. Обожанието и възхвалата също служат за да припомнят спасителното дело на Бог в Христос и да изкажат ползите от него.

Свързващият елемент между небето и земята

Славословията, възгласите и химните на възхвала в Апокалипсиса на Йоан са намерили през вековете място в много християнски песни и литургии. Това се дължи както на формата, така и съдържанието на тези откъси. Те най-лесно могат да се адаптират за употреба в църковното събрание. Наблюдавайки това, някои учени предполагат, че Йоан може би е използвал изречения и фрази, взети от съществуващи преди това литургични източници през първи век.²⁷ Други настояват, че в Откровението е пресъздадена една цяла система на съборно поклонение в църквите, към които апостолът се обръща, до голяма степен повлияна от тогавашните еврейски практики в храма и синагогата, или пък от тези служби в съчетание с аспекти на елинистичните култове към управителя.²⁸ Не може обаче просто да се допусне, въз основа на покъсната литургична употреба на химническия материал в тази книга, че Откровение пресъздава литургичната практика на християните от първи век.²⁹ Въпреки, че в картината на небесното поклонение може би се преплитат елементи от християнските и еврейските служби, вече е невъзможно да се отделят детайлите и да се проследи как е изглеждала в основни линии първоначалната християнска служба.

Утвърждаване на победата на Бога

В структурата на тази книга елементите на небесното поклонение имат своя специална функция: “те интерпретират апокалиптичните събития, особеното значение на които не би било напълно ясно без такава интерпретация. Поради тази причина, те са доста тясно свързани, поне по отношение на съдържанието си, с виденията за бъдещето”.³⁰ Йоан развива една есхатологична драма от небесната, култова сцена. Небесната литургия безотказно оповестява реалностите от края на времето преди да бъдат представени в повествователна форма (*напр.* 15:1-4), или съответствува на Божиите действия в историята, когато те биват изложени във видения (*напр.* 19:1-8). Тъй като

пише пророческа книга, “ Йоан структурира химническия материал по такъв начин, че да изпълнява пророческа функция, такава, каквато я е познавал от живота на общността”.³¹

В конкретен смисъл, важно е да се отбележи, че химническият материал набляга на победата, вече извокувана от Исус посредством неговата смърт и небесно възнесение. Това, което остава да се реализира в исторически план, е развитието на крайните последици от тази победа. Сцените на небесно поклонение изразяват фундаментални богословски истини, представени по други начини в други новозаветни книги. По този начин, Йоан не оставя на читателите си никакво съмнение, че Краят е настъпил с историческите събития около Исус от Назарет,³² и въз основа на това ги подтиква да живеят търпелив, верен и богоугоден живот.

Възможно е Йоан да е получил виденията си на есхатологичната драма, докато е бил заедно с други християни “в Господния ден” (*срв.* 1:10, “На Господния ден бях в Духа”). Той със сигурност ги е записал така че да бъдат прочетени на висок глас в такъв контекст (*срв.* 1:3; 22:18-19). Ако целта му е да насърчи християните да запазят вярата си в Христос и да се противопоставят на всякакво изкушение към идолопоклонство и отстъпление, химническият материал, с неговия фокус върху Божия суверенитет и победата на Агнето, със сигурност е вдъхнал на първоначалните приемници силен кураж да го направят. Като естествена последица, тук започва да се оформя богословие на християнското събиране.

Дял в поклонението на небето

“Ето, идвам скоро!”, казва възкресеният Христос. “Благословен е онзи, който съхрани пророческите думи на тази книга” (22:7). За онези, към които първоначално са отправени “пророческите думи на тази книга” (22:18), трябва да е било особено насърчително да се събират заедно, за да чуят прочита и обсъждането им. Естествена реакция при чуването на това пророчество в църковното събрание би било афишираното във възгласи и песни признание към истините, които изразява. Йоан не стига до там, но такива актове на потвърждение на доверието и надеждата в Бога определено са начин вярващите на земята да участвуват по съвместителство с поклонението на небето, и да предвкушат безпрепятствената служба при настъпващото управление на Христос.

В противовес на онези, които твърдят, че Йоан по някакъв начин е изобразил небесното поклонение като отражение на съществуващото през първия век из църквите на Азия, по-разумно е да се предположи, че е вярно обратното. Йоан пише, за да

подтикне читателите си да отразяват модела на небесното поклонение в живота си на земята. Като се има предвид уговорката, че християнското поклонение означава повече от пеене на химни по време на църква в неделя, правилно би било да се изтъкне, че “в най-съкровено си значение първоначалното Християнско поклонение има за цел да бъде паралел на Поклонението в Небето”³³

Да се пеят хвалебствия на Бога и на Агнето несъмнено е важна християнска дейност. Тя е начин да се утвърдят фундаменталните истини на благовестието и да се признае могъщото, но благодатно управление на Бога над природата и историята. Заедно с поучението и различни увещателни дисциплини, то може да даде сили на християните да поддържат своята увереност в Бога и осъществяването на целите му в отдаден на идолопоклонство свят, изпълнен с всевъзможни отхвърлящи Бога дейности. Убедеността в добротата и силата на Бога, изразена в събранието на неговите хора, може да стане способ за насърчаване на такова свидетелство пред невярващите в ежедневието живот.

Химническият материал в книгата на Откровението, обаче, трябва да ни отвори очите колко важно е да пеем възхвали на Бога по действително почитателен към него начин, който е и полезен за хората му. Нашите химни и песни стремят ли се възхвалят Бога за неговия характер и могъщите дела, които е извършил за наше благо в историята? Отделят ли достатъчно внимание на великите истини на благовестието? Винаги съществува изкушение да отдаваме твърде голямо значение на непосредствено изразените си нужди. Дали използваният от нас език е толкова могъщ и прост, както материала, който ни е оставил Йоан? Не бива да допускаме двете крайности – да звучим изтъркано и тривиално, и да претоварим химните и песните си с толкова много образност, че да може да ги оцени само някой добре обучен. Помагат ли ни нашите химни и възгласи да се радваме на Божието благодатно и могъщо управление, изразяват ли признание към неговите благословения, и очакват ли бъдещата реализация на новото творение? Предизвикват ли ни да заемем твърда позиция срещу всяко проявление на силата на сатана, и да бъдем верни свидетели на истината на благовестието в обществото ни? Не е достатъчно да пеем определени песни, само защото действат добре на църквата.

Заключение

Също като книгата на Евреите, Откровението на Йоан насочва поглед към небесното селение, където разпнатият Месия Исус царува в слава. Целият живот трябва да се изживее ориентирано към новия Йерусалим и победата на “Агнето, което бе заклано”.

От гледна точка на все още намиращите се на земята, един ден светият град ще слезе “от Бога на небето” (21:2). Но увереността в завършеното дело на Исус и неговите обещания за бъдещето са начинът дори и сега да участвуваме в небесното поклонение. Останалите верни ни Исус ще се радват на плода на неговата победа в пълноценната реалност на несъкрушимото му царство. Виденията на Йоан за небето трябва да подтикнат дори онези, които се чувстват съкрушени от силите, изкарани срещу тях, и преследваните заради вярата си, да живеят в радостна служба на Бога в настоящето.

Изкупителното дело на Христос създава една общност на вярващите от всяко племе и език и народ и нация. Заедно те изпълняват предназначението на Израел, “да бъде царство и свещеничество, които служат на нашия Бог, и ще царуват на земята” (5:10). Старозаветните обещания как народите ще се обединят в служба на бога на Израел, се осъществяват от принадлежащите на Месията. Докато те очакват изпълнението на Божиите цели, могат да принасят на Бога поклонението, които се полага изключително на него, заемайки позиция твърдо против езичеството във всичките му форми, и като свидетелствуват предано в ежедневиия си живот за истината на благовестието. Пълното упражняване на тяхното царско свещеничество принадлежи на времето на Христовото завръщане и на окончателния му триумф.

Повече от всяка друга новозаветна книга, Откровението на Йоан набляга на важността от възхвала и приветствия като начин за отдаване почит на Бога и насърчаване неговите хора да му се доверят и покоряват. Ключов аспект в “свещеническата служба” на новозаветната общност изричането на хвалебствия към него. При съвместните сбирки на хората му, това намира един израз, а друг – в контекста на ежедневиия живот и взаимоотношения.

---

¹ R. J. Bauckham, ‘The Book of Revelation as a Christian War Scroll’, *Neotestamentica* 22, 1988, p. 31.

² J. A. du Rand, ‘The Imagery of the Heavenly Jerusalem’ (Revelation 21:9 – 22:5) *Neotestamentica* 22, 1988, p. 70, обобщавайки заключенията на редица съвременни коментатори. Аз обаче не съм удовлетворен от израза „леки пасторски нотки” Аз имам чувството, че Откровението на Йоан има ярко изразен пасторски замисъл от началото до края.

³ C. J. Hemer, *The Letters to the Seven Churches of Asia in their Local Setting*, JSNTS 11 (Sheffield: JSOT, 1986), p. 10, предполага, че читателите са изправени пред предизвикателството да се идентифицират или с езическото си общество („Николаитският” отговор), или с юдаизма, при всякакви условия, които биха им осигурили приемане в синагогата.

⁴ P. J. J. Botha, ‘God, emperor, worship and society: Contemporary experiences and the book of Revelation’, *Neotestamentica* 22, 1988, p. 97. Преди това в същата статия той правилно предупреждава да не се опростяват прекомерно данните, отнасящи се до униформен култ в цялата империя през първи век сл. Хр.

⁵ Виж К. Hopkins, ‘Divine Emperors or the Symbolic Unity of the Roman Empire’, *Conquerors and Slaves*, (Cambridge, London, New York and Melbourne: Cambridge University Press, 1978), pp. 199, n. 3

⁶ P. J. J. Botha, ‘God, emperor, worship and society’, p. 97

---

⁷ Виж S. R. F. Price, *Rituals of Power* (Cambridge, London, New York and Melbourne: Cambridge University Press, 1984), p. xxiii.

⁸ R. H. Charles, *The Revelation of St. John, ICC*, Vol. I (Edinburgh: T. & T. Clark, 1920), p. xciv. Виж G. B. Caird, *The Apostolic Age* (London: Duckworth, 1955), pp. 156-180. Най-ранните авторитети практически единодушно отнасят книгата на Откровение към последните години на Домициан и наличните данни в самата книга доста силно сочат именно към тази посока. (R. H. Charles, *Revelation I*, pp. xcii-xcvii)

⁹ D. E. Aune, 'The Influence of the Roman Imperial Court Ceremonial on the Apocalypse of John' *Biblical Research* 28, 1983, p. 5.

¹⁰ R. H. Mounce, *The Book of Revelation, NICNT* (Grand Rapids: Eerdmans, 1977), p. 259. Звярът, който излиза от земята, е заблудител (виж стр. 14). Навсякъде друга той неизменно е наречен „лъжепророкът“ (16:13; 19:20; 20:10). Mounce предполага, че „във времето на Йоан би ставало дума или за местните свещеници или за имперския култ, или за консула на провинцията, отговорен за налагането на поклонението пред императора в Азия“

¹¹ За формите на култа към императора, виж E. Ferguson, *Backgrounds of Early Christianity*, (Grand Rapids: Eerdmans, 1987), pp. 164-165. R. H. Mounce (*Revelation*, p. 33) вилно изтъква че „макар и картината на универсално налагане на императорския култ, дадена в Откровение 13, да е по-скоро прогноза, а не описателно повествование на условията при управлението на Домициан, всички нейни елементи са на лице в последното десетилетие на Първи век, от което може да се направи една разумна проекция“

¹² R. J. Bauckham, 'The Worship of Jesus in Apocalyptic Christianity', *NTS* 27, 1981, p. 329 (разредката е премахната)

¹³ Пак там, стр. 329

¹⁴ Глаголът *латреуин* („служи“) не се използва в гръцкия текст тук, макар и да функционира като привиден еквивалент за *проскинеин* в 7:15 и 22:3, където ни се казва, че съдбата на Божиите хора е да се покланят или да му служат завинаги в блаженството на новото творение. В превода на NIV е добавено „да служи“ също и в 5:10 за да изясни какво означава да бъдем „свещеници на нашия Бог“.

¹⁵ Напълно неоправдано е да се каже, че „корпоративно, вярващите са събрание, а индивидуално са свещеници на Бога“ (R. H. Mounce, *Revelation*, pp. 148-149). Алюзията с Изход 19:6 навежда на мисълта, че християните корпоративно изпълняват функцията на свещеническо царство, като царуват и служат като „свята нация“, отдадена на Бога и Агнето.

¹⁶ Макар и някои да твърдят, че „духовния дом“ в I Петрово 2:5 е съдържа по-скоро домашна, а не храмова образност, къщата се определя като нещо, което е предназначено за „святото свещеничество“, (*еис хиератеума хагион*) и „трудно е да си представим къща, предназначена за свещеници, като нещо различно от някакъв вид храм“. J. R. Michaels, *1 Peter*, WBC 49 (Waco: Word, 1988), p. 100.

¹⁷ J. R. Michaels, *1 Peter*, p. 110 прави твърде голямо разграничение между възхвалата на църковното събрание и „проповядването на мисията“, противопоставяйки се на едностранчивия акцент, поставен от J. H. Elliott, *The Elect and the Holy: An Exegetical Examination of 1 Peter 2:4-10 and the Phrase basieion hierateuma*, NovTSup 12 (Leiden: Brill, 1966), pp. 41-42. Алюзията с Исая 43:20-21 в I Петрово 2:9 внушава аналогия между положението на заточениците във Вавилон и читателите на Петър. По различни начини те трябва да дадат свидетелство пред останалите народи за характера и целите на Бога.

¹⁸ Дори ако се чете сегашното време *басилеусин* („те царуват“) вместо бъдещето *басилеусусин* („те ще царуват“) в 5:10, референцията по всяка вероятност е бъдеща, „като глаголът служи за футуристично сегашно време и предава нотка на увереност“. (R. H. Mounce, *Revelation*, p. 149, n. 27)

¹⁹ R. J. Bauckham, 'The Book of Revelation as a Christian War Scroll', p. 31. Bauckham отбелязва, че „би било подвеждащо това да се нарече „пасивна съпротива“; за Йоан то е толкова активно, колкото и едни физически военни действия и това, че използва образността на свещената война предава необходимостта, която чувствава от активен ангажимент във войната на агнето“.

²⁰ RSV и NEB твърде свободно превеждат *легондес* в 4:8, 10 с „пеене“. Може би е уместно да твърдим въз основата на паралела в 5:9, че тези случаи на приписване на възхвала в голямото небесно събрание биват изпети, но текстът в 4:8, 10 не казва това.

²¹ Виж R. J. McKelvey, *The New Temple*, pp. 25-41. Свитьците от Мъртво море отразяват идеята, че верните на земята могат да участвуват заедно с ангелите в поклонението на небесния храм (*напр.* I QS 11:7-8; I QH 3:21-22)

²² D. E. Aune, 'Roman Imperial Cult Ceremonial', pp. 5-26. По същия начин, например, „небесната сцена с двадесет и четирите старейшини, които хвърлят короните си пред трона (4:10) няма паралел в Израилтянско-Юдейската литература, и става разбираема само в светлината на церемониалните традиции на елинистичното и римското поклонение пред управника“ (стр. 13).

²³ D. E. Aune, 'Roman Imperial Court Ceremonial', p. 22.

---

²⁴ „Тази глава е най-силното изявление на божествеността на Христос в Новия Завет, и черпи силата си от възхвалата на Бог Създателя, която я предшествува” (J. Sweet, *Revelation*, Pelican Commentaries (London: SCM, 1979), p. 127.

²⁵ R. J. Bauckham, “The Worship of Jesus”, p. 329. Срещу възгледа, че Йоан включва 19:10 и 22:8-9 за да предотврати тенденция към поклонение пред ангелите в църквите на провинция Азия, до които е адресирано произведението му, Bauckham правилно настоява въз основа на структурата на Книгата на Апокалипсиса, че отказът от поклонение от страна на ангела функционира за като претенция на цялата книга за авторитет, не на ангела (съществуващо-инструмент на откровението), а на самия Бог (трансцендентният източник на поклонението), на когото единствено се полага поклонение.

²⁶ Както бе отбелязано по-рано, тук се има предвид служба сякаш олицетворява идеята за отдаване почит на Бога (*проскинесис*) със слово и дело. Може би *латреуесин* предава по-добре смисъла на това да си напълно на разположение на Бога като царство от свещеници.

²⁷ *Нап.* J. J. O’ Rourke, ‘The Hymns of Apocalypse’ *CBQ* 30, 1968, p. 399-409. Той прави преценката си въз основата на критерии като: паралелизъм подобен на този, който се среща в псалмите; тържествен тон на изразяване, удачен за употреба в поклонението, и особености в граматиката.

²⁸ *Нап.* O. Piper, ‘The Apocalypse of John and the Liturgy of the Ancient Church’ *Church History* 20, 1951, pp. 10-22; L. Mowry, ‘Revelation 4 – 5 and Early Christian Liturgical Usage’ *JBL* 71, 1952, pp. 75-84 A. Cabaniss, ‘A Note on the Liturgy of the Apocalypse’, *Interpretation* 7, 1953, pp. 78-80. M. Shepherd, *The Paschal Liturgy and the Apocalypse*, Ecumenical Studies in Worship No. 6 (London: Lutterworth, 1960) стига до там да предлага, че схемата на Книгата на Откровението следва реда на Пасхалната Литургия, който през първи век е в процес на развитие и намира пълен израз в *Апостолската Традиция* на Хиполит.

²⁹ *Виж* D. E. Aune, ‘Roman Imperial Court Ceremonial’, p. 7

³⁰ G. Delling, *Worship in the New Testament* (Et, London: Darton, Longman & Todd, 1962), p. 47

³¹ L. Thompson, ‘Cult and Eschatology in the Apocalypse of John’, *Journal of Religion* 49, 1969, pp. 330-350, (348-349). Аз бих видоизменил неговата основна теза до такава степен: небесното поклонение често пъти е „литературна форма, посредством която този, който вижда осъзнава Божията царственост и неговата присъда, която предхожда реализирането на тези реалности в драматичната повествувателна форма” (стр. 342). Понякога, както бе отбелязано, възхвалата следва след описанието на дейността на Бога.

³² G. Goldsworthy, *The Gospel in Revelation* (Exeter: Paternoster; Flemington Market: Lancer, 1984), pp. 100-112, правилно твърди, че химните са част от „една система на подчертано ориентиран към благовестието материал, който не позволява (Книгата на Откровението) да стане произведение на чисто юдаистичната апокалиптична литература, доколкото това засяга нейното възприятие за края” (стр. 102)

³³ G. Delling, *Worship in the New Testament*, p. 45.